

Ungvári Benjámín

Búcsú apámtól

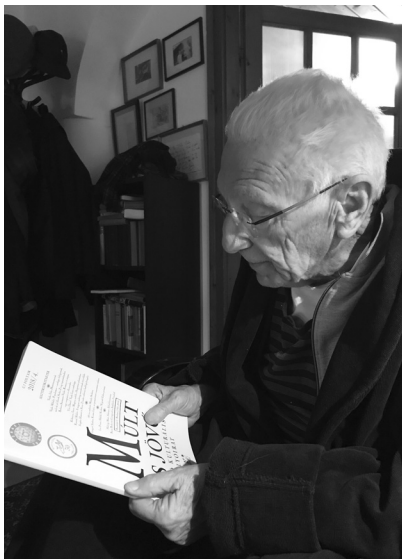
Tisztelt gyászolók, apám barátai, tisztelői, olvasói, diákjai és az igazságra éhes, kultúrára fogékony emberek közössége!

Anyám, Katalin, és bátyám, Dávid, nevében is köszönöm, hogy eljöttetek és közösen méltóan megemlékezhetünk apámról.

Én életem meghatározó részében, apámnak köszönhetően, angolul beszéltem, illetve angol nyelvterületen éltem. Mégis könnyen jönnek a magyar szavak, amikor apámról kell szólni. Sokan jól ismertétek publikus oldalát Ungvári Tamásnak: az életet habzsoló, nyilvánosságot és szereplést nem megvető, polgárpukkasztóan sztorizgató társasági ember énjét. Ezt az oldalát, kisebb-nagyobb csúsztatásokkal, már sokan megírták. Én most nem erről szeretnék beszélni. Úgy gondolom, egy ember történetét, mint egy könyvet, az egésze alapján lehet megítélni, és nem abból a fejezetből, amelybe épp belélapoztunk. Inkább kiemelnék néhány más fejezetet, amelyek talán kevésbé ismertek, de a legmélyebb nyomot hagyták bennem és családjamban.

Ungvári Tamás – az örökifjú. Azt mondták egyszer az életről, hogy „a cél az, hogy fiatalon halj meg, de olyan későn, amennyire csak lehetséges”. Hetvenes évei végéig egyik kedvenc időtöltése a teniszezés és a síelés volt. Tavaly még rendszeresen járt nordic walkingozni az erdőbe, évtizedekkel fiatalabb legkedvesebb barátjával, aki sokszor panaszkodott arra, hogy alig tudta vele tartani a lépést. Azt sem felejtsem, pár hete mennyire örült annak, amikor Dávid becsempészett neki a kórháziba pár üveg kézműves sört. Állítólag attól jobban csúszott az egy szelet konzervpárizsi és a száraz fehér kenyér, amit aznap ebédre adtak. Dávidnak és anyámnak apám életének második felében, nekem az utolsó harmadában volt szerencsém jelen lenni. Amikor születtem, életkora alapján apám már öregnek számított, de azt az esélyt, hogy öregnek lássuk, soha nem adta meg nekünk.

Talán azért is ment neki a fiatalon meghalás, mert már majdnem többször megtörtént vele. Az

1944–1945-ös éveket, ha csak a családját nézzük, statisztikailag kevesebb mint tíz százalék esélye volt túlélni. Mint sok más magyar zsidó túlélő, ő sem szeretett mesélni erről az időszakról. Egy történetet azért elárult, amin, mint minden klasszikus Ungvári-sztorin, egyszerre borzongtunk és mosolyogtunk. 1944-ben, amikor a nácik bevonultak Budapestre, apám akkor tizennégy éves fiúként, a kíváncsiságtól vezérelve, lesétált az Astoriánál állomásozó Gestapo-tisztekhez, hogy németnyelv-tudását gyakorolja velük. Sok mindent tanult meg élete során, de félni se akkor, se haláláig nem tudott megtanulni. Minden

egy-egy személyes kudarcban és tragédiájában ő inkább a lehetőséget látta. Ha kirúgták egyik lábát, gyorsan növesztett egy újat. Ahogy szerette mondani, „előremenekült”. Amikor 1957-ben elbocsátották, német és angol nyelvű regényeket kezdett fordítani, később ő segítette először magyar színpadra Neil Simon, Arthur Miller darabjait és az első nagy amerikai musicaleket. Amikor az 1970-es évek végén Magyarországon elfogyott körülötte a levegő, vendégprofesszorként tanította végig a Nyugat legrangosabb egyetemeit. Az 1980-as évek végén, már majdnem hatvan esztendősen, amikor kortársai még régi írógépeket használtak, megtanította magát számítógépezni, majd a számítástechnikai forradalmat népszerűsítette itthon. Végül, csaknem hetvenévesen, kiköltözött velünk Amerikába. Ez az „előremenekülés” már nem volt rákényszerítve. Mindent hátrahagyva és feláldozva vállalkozott erre a kalandra, csak azért, hogy külföldön tanulhassunk. Akármilyen idős volt, nem hagyta, hogy a múlt rabja legyen, mert neki az élet mindig holnap kezdődött. Megmutatta, hogy sosem késő változni vagy újrakezdeni. Ez az optimista életszemlélet és magabiztosság az egyik legértékesebb hagyatéka. Ez bennünk mélyen rögzült, és remélem, rátok is hatással volt.

Ungvári Tamás – a tanár. Apám utolsó leheletéig aktív volt. Mintha a nap neki kivételesen több mint

Fotó: Kőhányai János

Ungvári Tamás fiai édesapjuk sírjánál

24 órából állt volna. Élete nagy részét egy asztalnál töltötte olvasással és tanulással. Tudta, hogy míg a bankszámlán lévő pénz gyarapítható vagy költhető, addig a tudás az egyetlen univerzálisan konvertibilis valuta, amely nem veszít az értékéből, és senki sem veheti el. Hivatásszerűen emlékezett mindenre. Minden könyvet pontosan oldalszámra és sorra tudott idézni. Bezzeg a C kategóriás akciófilmeket úgy tudta megnézni, hogy csak a végén jött rá, hogy már többször látta. Az írott szó, úgy tűnik, jobban megmaradt neki. Viszont nem azért tanult megállás nélkül, hogy ezt a tudást önmagában tartsa. Hitt abban, hogy a világ jobb lesz, ha több önállóan gondolkodó ember él benne, és a legnagyobb örömét abban lelta, ha másokat inspirálhatott. Neki a tévé- vagy rádióstúdió csak egy másfajta katedra volt nagyobb osztályteremmel. Diákjaiban a reményt és a jövőt látta. Talán fiatalabb önmagát. Úgy gondolta, ha Weisz Salamon cipész unokájából és Ungár Sándor szabómester fiából lehet egy Ungvári Tamás, akkor bárkiből lehet bármi. Legyen az a szegény magyar parasztyerek vagy a mexikói eperszedő bevándorló fia.

Apám tudásánál talán csak az igazságérzete lett erősebb, ahogy egyre idősödött. Élete küldetésének

látta mások igazának megírását. Életének utolsó heteiben, az egyik legnagyobb örömét abban lelta, hogy megjelenhetett könyve, amelyben Lőw Immanuel rabbi emlékéért perelhetett. Művei nagy részében a múlt feledett nagyjait próbálta feltámasztani, de nem hagyott ki lehetőséget, hogy élő kortársait is védelmébe vegye, amikor az igazságérzete úgy kívánta. Még akkor is, ha ők ezt csak rivalizálással tudták viszonzni. Őt ez cseppet sem zavarta, mert mindig tudta, hogy mi a „big picture”, vagyis a nagy kép. Műveivel bátorságra akarta biztatni olvasóit. Annak tudatában írt, hogy jövőnk akkor lesz, ha kiállunk az igazságért és nem engedjük, hogy mások elrabolják a történelmünket.

Ungvári Tamás – a családapa. Ez volt életében a funkció, a cím, amit legjobban szeretett, de a legkevesebb nyilvánosságot kapta. Sosem értettük, hogy ennyi könyv, fordítás, cikk és tanulmány megírása mellett hogyan jutott ideje apánk lenni. Őszintén szólva, nem könnyítettük meg a dolgát. Talán a legkritikusabb közönsége mi ketten voltunk. Könyörtelenebbül osztályoztuk, mint ő a diákjait. Jutalmul főállásban aggódhatott miattunk. De akár mennyire megnehezítettük is az életét, apám, apánk, a legfontosabb ember volt családjunk életében. Egy életre szóló személyes emlék és élmény fűződik hozzá. Nagyon szeretünk, papa, nagyon hiányzol, és most is és életünk végéig mérhetetlenül büszkék leszünk rád.

Apám egyszer azt mondta, életére visszanézve: „minden úgy volt jó, ahogy volt”. Azt gondolom, ez csak akkor lesz igaz, ha mi is hajlandók leszünk áldozatot hozni tudásunkért. Ha ezt nem tettük még eddig, akkor kezdjük el most, mert holnap már jögnünk van kevésbé butának lenni, mint amennyire tegnap voltunk. Ha holnaptól kevesebb könyv fog, kevesebben érdeklődnek a tudomány iránt, vagy kevesebben járnak színházba, akkor úgy érzem, ezt elszúrtuk. Nyerjünk inspirációt életéből, hogy jobb és bátrabb verziói legyünk önmagunknak. Mostanában, ha a híreket olvassuk, könnyű elkeseredni a magyar kultúra és a tudomány jövőjével kapcsolatban. De ne essünk bele a közömbösség és beletörődöttség veszélyes csapdájába. Nem hinhetnek itt annyi viszályt, hogy ne tudnánk összefogni az igazságért. És adjon az is erőt, hogy ott lesz mellettünk szövetségesnek egy egész eltávozott hadsereg, köztük most már Ungvárival és a megszenvedett magyar kultúra többi nagyjával. Ha ezt megtesszük, már megérte neki élni és meghalnia. Köszönöm szépen, hogy meghallgattak.

(Elhangzott Ungvári Tamás búcsúztatásán, 2019. július 5-én Budapesten, a Kozma utcai izraelita temetőben.)